

Pierwsze Programy Nauczania Instytutu w Jaques-Dalcroze'a w Hellerau i w Genewie

Opis

Tłumaczenie i opracowanie dla SPIMR przez Magdalena Bogdan

Redakcja przez Ewa Jakubowska

I. Bildungsanstalt Jaques-Dalcroze Dresden-Hellerau [\[1\]](#)

Instytut rozpoczął swoją działalność w 1910 roku. Początkowo zajęcia były prowadzone w Dreźnie, w Hellerau dopiero od 1911 roku. Główny budynek Instytutu (Festspielhaus) oddano do użytku w 1912 roku.

Program poszczególnych kursów w roku szkolnym 1911-1912:

I. Kurs normalny, dwuletni przez tylko i wyłącznie po ukończeniu tego kursu absolwent uzyskiwał tzw. świadectwo dojrzałości, dające uprawnienia nauczyciela Metody Jaques-Dalcroze'a, przyznawane przez samego jej twórcę.

W Informatorze Instytutu zamieszczono zapis, aby uniknąć jakiegokolwiek nadużycia z powodu niewystarczającego a wymaganego wykształcenia nauczycieli w zakresie Metody i aby ochronić uczniów przed lekcjami prowadzonymi na niskim poziomie, wymagane jest od nauczycieli zdanie egzaminu kwalifikacyjnego przed specjalną komisją pod przewodnictwem autora Metody.

Prowadzone zajęcia:

- gimnastyka rytmiczna (5 godz. tyg. przez kształcenie zmysłu harmonii i równowagi ruchów ciała, uregulowanie nawyków ruchowych oraz studia nad ciszym związkiem pomiędzy muzyką i ruchem ciała)
- kształcenie słuchu (5 godz. tyg. przez skale i rodzaje tonów, frazowanie i cieniowanie dźwięków, akordy i ich powiązania, analiza utworów przeznaczonych do śpiewu i do gry instrumentalnej)
- improwizacja (2 godz. tyg. przez akordy i ich wyrażenie, ornamentacja melodii, formy instrumentowania, harmonizowanie danych i tworzonych samodzielnie melodii, akompaniament na fortepianie)
- gimnastyka ogólna/gimnastyka szwedzka (3 godz. tyg. lub 6x po 1/2 godz.)
- anatomia (1 godz. tyg.)
- plastyka (4 godz. tyg.)
- śpiew w chórze (2 godz. tyg.)
- nauka uzupełniająca, zajęcia fakultatywne (do 4 godz. tygodniowo)

Czas studiów, potrzebnych dla uzyskania dyplomu, z prawem uczenia w konserwatorach i szkołach wyśszych, wynosi przeciętnie dwa lata.

Jeżeli jest to konieczne, urządzane są klasy dla uczniów, którzy trzy, cztery i więcej lat chcą korzystać z osobistej nauki prof. Jaques-Dalcroze'a. Lata te poświęcone są obok pogłębienia nauki w wymienionych kierunkach jeszcze specjalnie nauce form muzycznych, śpiewaniu z nutką wielogłosowego i kontrapunktowego i dyrygowaniu chórem [2].

W zależności od wyniku egzaminu uczniowie uzyskiwali:

- Dyplom Nauczyciel gimnastyki rytmicznej według Metody Jaques-Dalcroze'a.
- Świadectwo uprawniające do prowadzenia elementarnych zajęć gimnastyki rytmicznej. Tylko ci uczniowie, którzy posiadają uprawnienia a), lub b), albo podobne, mają prawo prowadzić zajęcia według Metody Jaques-Dalcroze'a, ale jedynie w zakresie określonym w Dyplomie lub w uzyskanym Świadectwie.
- Świadectwo ukończenia podstawowego kursu w zakresie ogólnomuzycznym.

Co ciekawe, w Informatorze zapisano, że w niektórych przypadkach nauczyciele, którzy nie posiadają dyplomu, natomiast mają szczególne osiągnięcia pedagogiczne uznawane przez Jaques-Dalcroze'a, również mają prawo prowadzić zajęcia w oparciu o Metodę.

II. Kurs teatralny dla dyrygentów opery, reżyserów, śpiewaków i tancerzy.

Nauka rytmu muzycznego i plastycznego, ścisłych związków pomiędzy gestem, ruchem i postawą muzyki dramatycznej.

III. Kursy dla miłośników muzyki i dyletantów (5 godz. tyg.) oraz **wolnych słuchaczy** (sami wybierali przedmioty, przy czym po ich wyborze zobowiązani byli do systematycznej obecności).

Prowadzone zajęcia (mniejszy stopień specjalizacji i mniejsza liczba godzin w stosunku do Kursu I-go):

- gimnastyka rytmiczna
- kształcenie słuchu solfeggio
- improwizacja

W książce *Le rythme une révolution!* [3] podany jest wykaz zajęć prowadzonych w roku szkolnym 1912-1913. Został opracowany przez Ninę Gorter (patrz: *Kalendarium*), i zawiera liczbę obowiązkowych godzin tygodniowo:

- gimnastyka rytmiczna 5 godzin
- improwizacja 2 godziny (w tym 1 godz. z Jaques-Dalcrozem i w grupach 6-8 osób)
- solfege 4 godziny
- teoria 1 godzina
- śpiew 2 godziny
- praca nad gestem 3 x po 30 minut
- plastyka 2 godziny
- gimnastyka szwedzka 3 godziny (1/2 godz. codziennie o 8 rano)

- anatomia – 1 godzina
- taniec (opcjonalnie) – 2 godziny
- zajęcia teatralne (fakultatywnie) – 2 godziny
- ponadto – 4 godziny zajęć organizowanych i przeprowadzanych w sposób swobodny przez samych uczniów (poza kontrolę nauczycieli)

W Informatorze Instytutu zostały zamieszczone warunki posługiwania się Metodą i konsekwencje prawne wynikające z ich zastosowania.

II. Instytut Jaques-Dalcroze – Genewa

Program nauczania na rok szkolny 1915-1916^[4]

Jaques-Dalcroze sam opracował Informator dla kandydatów wraz ze szczegółowym Programem nauczania^[5]. Poniżej znajduje się jego skrócona wersja. Kształcenie odbywało się w oparciu o Metodę Jaques-Dalcroze'a, której celem było rozwijanie poczucia metrum, rytmu i tonalności oraz zdolności artystycznego interpretowania muzyki. Stanowiło również etap przygotowujący do podjęcia profesjonalnych studiów muzycznych.

Informator Instytutu zawiera:

- lista osób odpowiedzialnych za funkcjonowanie Instytutu oraz składowa kadra pedagogiczna
- ogólna prezentacja celów nauczania wszystkich odcinków Metody
- wykaz rodzajów prowadzonych kursów
- warunki przyjęcia na kursy pedagogiczne
- obowiązki zajęć z tygodniową liczbą godzin
- wykaz obowiązkowych lektur i materiałów dydaktycznych
- przebieg i tryb egzaminu wstępnego oraz kosztów dla uczestników kursów pedagogicznych
- programy nauczania Rytmiki, Solfeżu i Improwizacji, z podziałem na poszczególne lata
- cennik zajęć dla każdego rodzaju kursu i prowadzonych zajęć
- regulamin
- wykaz zajęć prowadzonych w konserwatorium genewskim oraz nazwiska pedagogów
- informacje dotyczące działalności Instytutu pedagogicznego im. J. J. Rousseau, kierowanego przez Eduarda Claparda (wykaz prowadzonych zajęć i wykładowców, nazwiska pedagogów, uzyskiwane po ukończeniu nauki uprawnienia)

Cele nauczania:

Rytmika

- rozwijanie zmysłu metrycznego i poczucia rytmu, dzięki jednoczesnemu poznawaniu naturalnych rytmów ciała i rytmów muzycznych
- uregulowanie systemu nerwowego oraz wzmocnienie woli
- rozwijanie wyobraźni
- harmonizowanie zdolności ruchowych z cechami o charakterze duchowym
- pokonywanie oporów natury intelektualnej lub fizycznej, zakorzenienie w funkcjonowaniu naturalnych rytmów człowieka

- zapewnienie świadomości i jednocześnie poszerzenia zakresu swoich ról w wykonawczych

Solfege

- rozwijanie zdolności słuchowych, poczucia tonalnego i poczucia harmonii
- wykształcanie w miarę możliwości słuchu wewnętrznego
- dążenie do wykształcenia się u ucznia potrzeby odczuwania muzycznych niuansów oraz stosowania różnych sposobów frazowania, zgodnie z tymi jakie dyktuje muzyka

Improwizacja fortepianowa

- wspomaganie rozwoju zdolności wyrażania muzycznych odczuć, poprzez odwoływanie się do wiedzy z Rytmiki i Solfege
- w praktyczny sposób zapoznanie ucznia z zasadami harmonii klasycznej jak te zapożyczonych z twórczości współczesnych kompozytorów
- kształcenie umiejętności swobodnego dobierania akompaniamentu do podanych melodii oraz realizowania (bez wcześniejszego przygotowania) basu cyfrowanego
- rozwijanie inwencji twórczej, charakteryzującej się dbałością o proporcje, wyraz i styl

Plastyka ożywiona

Zajęcia uzupełniają ce gimnastykę rytmiczną dla osób chcących pracować nad techniką ruchu w połączeniu z realizacją rytmów muzycznych.

Warto podkreślić, że od pierwszego roku nauczania poszczególnych przedmiotów realizowane były ćwiczenia improwizacyjne oraz zadania, których celem była nauka stosowania zasad frazowania (pravidłowy oddech, niuanse agogiczne, dynamiczne, artykulacyjne, wyrazowe).

Rodzaje prowadzonych kursów:

I. Zawodowe kursy pedagogiczne, ukończone obowiązkowym egzaminem.

Typ 1 – dwuletni, ukończony *certyfikatem* daje cy uprawnienia do prowadzenia zajęć Rytmiki z amatorami i w szkołach.

Typ 2 – trzyletni (minimum), ukończony *dyplomem* daje cy uprawnienia do prowadzenia wszystkich ogniw Metody: Rytmiki, Solfege i Improwizacji. Osoby posiadające dyplom (małżeństwo) stawały się reprezentantami Metody, jednak same nie miały praw do przyznawania swoim uczniom *certyfiikatów*. Było to możliwe dopiero po odbyciu co najmniej rocznej nauki w Instytucie, pod kontrolą samego Jaques-Dalcroze'a.

Osoby, które przeszły kurs i nie przystąpiły do egzaminu, nie otrzymują prawa do prowadzenia zajęć w oparciu o Metodę jak i posługiwania się nazwiskiem jej twórcy w swojej pracy zawodowej.

Certyfikaty przyznawane przez szkoły, w których prowadzono zajęcia podobnego rodzaju jak w Instytucie, również nie były przez Jaques-Dalcroze'a uznawane bez uprzednio

zdanego egzaminu w jego obecności.

Wszystkie osoby prowadzące zajęcia z Metody, nie posiadające *certyfikatu* lub *dyplomu* podpisanego przez Jacques-Dalcroze'a, podlegają sankcjom prawnym[6].

II. Kursy dla amatorów/dyletantów (minimum 3 lata):

- dla dzieci (od 6 do 10 r.ż.)
- dla młodzieży (od 10 do 14 r.ż.)
- dla dorosłych
- dla matek (umożliwiający wspieranie rytmicznej edukacji własnych dzieci)
- wieczorowy lub popołudniowy dla nauczycieli i nauczycielek szkolnych, lekarzy, studentów i artystów
- powszechny/wieczorowy dla chłopców i dziewcząt
- letni, dla dawnych uczniów Metody oraz nauczycieli i nauczycielek szkolnych (dwutygodniowe zajęcia, mające na celu przede wszystkim zapoznanie się z wprowadzanymi do Metody innowacjami)

Kandydaci na kurs pedagogiczny zdawali wstępny egzamin komisyjny, na którym musieli wykazać się dostateczną wiedzą z teorii muzyki, zdolnościami (na poziomie średnim) rozpoznawania dźwięków oraz dyspozycjami ruchowymi.

Ci, którzy nie spełnili kryteriów egzaminacyjnych mogli uczestniczyć w rocznym kursie dla amatorów i po jego ukończeniu ponownie przystąpić do egzaminu wstępnego.

Na kursy pedagogiczne przyjmowani byli uczniowie szkół filialnych, funkcjonujących poza Szwajcarią i współpracujących z Instytutem, w których prowadzono tzw. zajęcia przygotowawcze.

Wykaz obowiązkowych tygodniowych zajęć dla uczniów kursu pedagogicznego:

- rytmika 6 godzin
- improwizacja 2 godziny (1 godz. zbiorowo i 1 godz. w grupach do 8 osób)
- solfeży 5 godzin
- plastyka ożywiona 1/2 godziny dziennie lub 3 godziny tygodniowo
- teoria 1 godzina
- chór 1 godzina
- anatomia (na drugim roku nauki) 1 godzina

Ponadto fakultatywne uczestniczenie w zajęciach z amatorami.

Uczniowie kursów pedagogicznych uczęszczali dodatkowo na zajęcia harmonii, kompozycji, instrumentu, śpiewu i historii muzyki, prowadzone w Konserwatorium, a także wykłady z pedagogiki i psychologii wychowawczej, prowadzone w Instytucie Jean-Jacques'a Rousseau. Na trzecim roku nauki mogli uczestniczyć w specjalnych zajęciach, poświęconych pedagogicznym aspektom Metody, pełniącym funkcję dodatkowych studiów aplikacyjnych.

Egzamin koÅ?cowy odbywaÅ? siÄ? komisyjnie, w obecnoÅ?ci samego Jaques-DalcrozeÉ¼a oraz zapraszanych przez niego przedstawicieli Å?rodowiska artystycznego.

Egzamin dla absolwentÅ³w uzyskujÄ cych *certifikat*:

- ruchowa realizacja rytmÅ³w muzycznych
- lekcja rytmika prowadzona z dorosÅ?ymi lub dzieÄ?mi (zdajÄ cy miesiÄ c wczÄ?niej otrzymywali zestaw 20 zagadnieÅ? do przygotowania na egzamin)
- czytanie basu cyfrowanego
- modulacja realizowana na fortepianie
- praca pisemna z anatomii

Egzamin dla absolwentÅ³w uzyskujÄ cych *dplom*:

- lekcja rytmiki prowadzona z dorosÅ?ymi
- lekcja solfeÅ¼u prowadzona z dorosÅ?ymi lub dzieÄ?mi
- czytanie nut (melodie) i realizacja basu cyfrowanego, rozpoznawanie akordÅ³w i tonacji
- swobodna improwizacja na zadany temat
- ruchowa interpretacja utworu muzycznego

Wykaz obowiÄ zkowych tygodniowych zajÄ?Ä? kursu dla amatorÅ³w:

Rytmika (2 â?? 3 lata)

- dzieci, dorastajÄ cy (osobno panie i panowie) i doroÅ?li â?? 2 godziny
- studenci, gimnastyczki, lekarze, rÅ¼ni uczestnicy wieczorowego kursu powszechnego, w tym matki â?? 1 godzina

SolfeÅ¼ (3 lata) â?? wszyscy 2 godziny

ObowiÄ zkowy podrÄ?cznik: *Metoda solfeÅ¼u*[\[7\]](#)

Improwizacja (3 lata)

- dzieci (po minimum rocznej nauce Rytmiki i SolfeÅ¼u)
- dorastajÄ cy i doroÅ?li â?? 2 godziny (w tym jedna godzina poÅ?wiÄ?cona na zajÄ?cia zbiorowe prowadzone przez Jaques-DalcrozeÉ¼a i skupiajÄ ce wszystkich uczestnikÅ³w, w grupach do 9 osÅ³b)
- nauczyciele muzyki â?? 1 godzina

Plastyka oÅ¼ywiona â?? 2 godziny

Teoria rytmu i metrum â?? nauka w oparciu o analizÄ? klasycznej i wspÅ?czesnej literatury muzycznej oraz popularnych piosenek, analizÄ? rytmu jÄ?zyka, powiÄ zaÅ? rytmu wiersza z rytmem muzycznym:

- pedagodzy, studenci, artyÅ?ci, uczniowie kursu profesjonalnego i kursu dla amatorÅ³w â?? 1 godzina.

Charakterystyka 1 godzina

- obowiązkowy dla uczniów w kursach pedagogicznych
- nieobowiązkowy dla amatorów

Wykaz tygodniowych zajęć prowadzonych z dziećmi zdolniejszymi z podziałem na kategorie wiekowe od 6 do 10. r. w.

- 6 lat - Rytmika rok I
- 7 lat - Rytmika rok II i Solfeżyka rok I
- 8 lat - Rytmika rok III, Solfeżyka rok II, Improwizacja rok I oraz nauka gry na instrumencie
- 9 lat - Solfeżyka rok III, Improwizacja rok II
- 10 lat - Improwizacja rok III i kontynuacja nauki gry

Jaques-Dalcroze zaleca, aby uczniowie, którzy podjęli naukę gry na instrumencie, dalej uczestniczyli w zajęciach rytmiki i solfeżyki w zmniejszonym wymiarze godzin.

W wykazie obowiązkowych pomocy dydaktycznych dla uczniów w kursach pedagogicznych znalazły się przede wszystkim podręczniki publikowane pod wspólnym tytułem **Méthode Jaques-Dalcroze**: *Gimnastyka rytmiczna* (później *Rytmika*) Tom I, *Solfeżyka* (*Les gammes*), *Plastyka ołówkowa* Tom I, *Rytmiczne marsze* oraz utwory, takie jak: *Sonaty* L. van Beethovena, *Chorały*, *Inwencje* i *Fugi* J. S. Bacha.

[1] Bildungsanstalt Jaques-Dalcroze Dresden-Hellerau. Tekst został opracowany przede wszystkim na podstawie I zeszytu *Der Rhythmus*, opublikowanego w 1911 roku, w Jenie. Wykorzystano również fragmenty publikacji *Metoda E. Jaques-Dalcroze'a*, z przedmową Tadeusza Mycińskiego, nakładem Księgarni i Składu Nut St. Sadowskiego, Warszawa 1912.

[2] Cytat pochodzi z publikacji *Metoda E. Jaques-Dalcroze'a*, op. cit.

[3] *Le rythme une révolution! À l'initiative de Jaques-Dalcroze à Hellerau*, opracowanie pod redakcją Claire Kuschnig i Anne Pellois, Ed. Slatkine, Genève, 2015.

[4] Zajęcia rozpoczęły się 3-go października 1915 roku. Na kurs dla przyszłych pedagogów Metody zgłosiło się 26 krajów. Niezależnie od pełnienia funkcji dyrektora, odpowiedzialnego za działalność dydaktyczną i artystyczną Instytutu, Jaques-Dalcroze również sam prowadził regularne zajęcia z wszystkimi grupami uczniów. Kadra pedagogiczna stanowiły przede wszystkim osoby posiadające odpowiednie uprawnienia, tzn. dyplom z Metody (maître diplômé).

[5] Treści programowe każdego przedmiotu, z rozpisaniem na poszczególne lata, są dostępne do wglądu w oryginalnej wersji językowej u autorki opracowania.

[6] Warunki zapisane w tym Programie zostały ponownie zamieszczone w *Dalcrozowskiej towarzyszącej*.

[7] III część Metody, patrz: [Emile Jaques-Dalcroze, Materiały dydaktyczne, SPIMR, 2023](#).

© SPIMR Stowarzyszenie Pedagogów i Miłośników Rytmiki

Kategoria

1. Artykuły
2. Wydawnictwo

Data utworzenia

2024-08-26

Autor

mallene

default watermark